

LBRIS

We know
books

CARLO PETRINI

PĂMÂNTUL VIITORULUI

Dialoguri cu Papa Francisc
pe tema ecologiei integrale

Prefață de
DOMENICO POMPILI

Cuprins

DOMENICO POMPILI – Dialoguri pentru Pământ..... 5

PRIMA PARTE – TREI DIALOGURI

CARLO PETRINI – Introducere	15
1. Dialogul din 30 mai 2018	17
2. Dialogul din 2 iulie 2019.....	38
3. Dialogul din 9 iulie 2020.....	60

PARTEA A DOUA – CINCI TEME

Biodiversitatea	77
CARLO PETRINI – Biodiversitatea.....	79
PAPA FRANCISC – Din Îndemnul Apostolic <i>Querida</i> <i>Amazonia</i> (2020)	89
Capitolul II. Un vis cultural.....	89
Capitolul IV. Un vis al Bisericii.....	95
Economia	103
CARLO PETRINI, Economia.....	105
PAPA FRANCISC – Din Îndemnul Apostolic <i>Evangelii</i> <i>Gaudium</i> (2013).....	116
PAPA FRANCISC – Scrisoare adresată mișcărilor populare (12 aprilie 2020).....	122

Migrațiile	127
CARLO PETRINI – Migrațiile	129
PAPA FRANCISC – Nu este vorba doar despre migranți (29 septembrie 2019)	140
Educația	147
CARLO PETRINI – Educația	149
PAPA FRANCISC – Întâlnire cu studenții și cu lumea academică (1 octombrie 2017)	159
PAPA FRANCISC – Mesaj cu ocazia lansării Pactului pentru Educație (12 septembrie 2019)	165
Comunitățile	169
CARLO PETRINI – Comunitățile	171
PAPA FRANCISC – (Re)thinking Europe, COMECE (28 octombrie 2017)	180
PAPA FRANCISC – Mesaj cu ocazia celui de-al II-lea Forum al Comunităților <i>Laudato si'</i> (6 iulie 2019)	192
<i>Mulțumiri</i>	195

Introducere

CARLO PETRINI

Pe 13 septembrie 2013 mă aflu la Paris pentru o lucrare, când a sunat telefonul. „Număr necunoscut“ afișa ecranul smartphone-ului. „Sunt Papa Francisc“, a spus imediat interlocutorul meu și, ușor neîncrezător, dar și emoționat, am început o conversație care s-a încheiat cu o îmbrățișare virtuală. Cu o săptămână înainte, îi scrisesem o scrisoare, ca urmare a primei sale Vizite Pastorale în Lampedusa, în semn de solidaritate cu imigranții de pe Marea Mediterană; dar nu mi-aș fi imaginat vreodată că aveam să-i aud vocea la celălalt capăt al telefonului. Am vorbit despre Pământ, despre ecologie, despre mâncare și despre religie. Am vorbit despre bunicile noastre și despre înțelepciunea țăranilor din Piemonte. Am râs și ne-am promis să ne întâlnim curând.

Acea primă conversație telefonică a fost urmată de mai multe schimburi epistolare până când, împreună cu prietenul meu, Monseniorul Domenico Pompili, Episcop de Rieti, am lansat ideea Comunităților *Laudato si'*: grupuri spontane și eterogene de persoane, cu cele mai variate origini și pregătiri, unite de dorința de a pune pe picioare conceptul de „ecologie integrală“, tema centrală a Enciclicei *Laudato si'* scrise de Papa Bergoglio. Contextul era propice, iar timpul era tocmai potrivit; am mers împreună ca să-i

prezentăm personal Sfântului Părinte proiectul. Chimia a fost imediată. Suntem doi oameni cu povești de viață și cu un trecut extrem de diferit și, cu toate astea, ne-am recunoscut rapid: un agnostic și un Papă, un fost comunist și un catolic, un italian și un argentinian, un gastronom și un teolog. De la acea primă întâlnire a luat naștere ideea unui dialog care putea să devină o carte. Paginile care urmează sunt rodul aceluia dialog, depănat în decursul a trei întâlniri, pe parcursul a trei ani. Am decis să nu le actualizăm și să le lăsăm exact cum au fost, pentru a nu-și pierde contextul istoric și a rămâne ancorate în momentul în care au avut loc. Trei discuții în care am încercat să acoperim unele dintre marile subiecte ale vremurilor noastre, fără încrâncenare, dar și fără superficialitate – serios, dar fără seriozitate. În continuarea dialogurilor veți găsi însă câteva aprofundări pe anumite teme, acestea fiind rodul unor reflecții personale, dar coerente și paralele cu dialogurile. Lectură plăcută.

Precizarea editorului

În orașul Amatrice, care a fost lovit de mai multe cutremure, Comunitățile *Laudato si'* au decis să pună bazele unui Centru de studii internaționale dedicat ecologiei integrale, numit „Casa Viitorului – Centru de Studii *Laudato si'*”. Profiturile obținute de pe urma vânzării cărții vor fi destinate acestui proiect, cu scopul declarat de a restructura o clădire distrusă de cutremur, care să devină locul în care tinerii și cei mai puțin tineri să se poată întâlni pentru a începe procesul de reflecție și de schimburi, pentru a participa la evenimente educative și pentru a urma cursuri inovative de formare.

Dialogul din 30 mai 2018

CARLO PETRINI: *Această carte este pentru dumneavoastră; o carte pe care am scris-o împreună cu Josè „Pepe” Mujica și cu Luis Sepúlveda. Se intitulează A trăi pentru ceva.*

PAPA FRANCISC: O voi citi cu plăcere.

C: *Suntem trei oameni aparte, fiecare cu ciudățeniile lui, dar ne-am înțeles din primul moment. Ne stimăm reciproc foarte mult. Iar eu am o admirație enormă pentru Pepe și Luis pentru că sunt oameni extraordinari, care și-au dedicat viața activismului și luptei pentru o lume mai bună. Au luptat fără să se lase descurajați de evenimente și mereu cu spatele drept.*

F: Pepe e foarte bun, e foarte bun, este unul dintre cei care au reușit să dețină o funcție publică și să nu se murdărească. Continuă să fie un țăran!

C: *Este un fenomen. Iar Luis Sepúlveda este și el un om extraordinar. Ne-au întrebat pentru ce merită să trăiești, iar noi am încercat să răspundem. Și am ajuns la concluzia că lucrul pentru care merită să trăiești este lupta pentru o cauză nobilă. Oricât de greu ar fi, asta este adevărata sursă de fericire.*

F: În regulă, vă mulțumesc. Să continuăm cu ceea ce am adus eu pentru dumneavoastră: această carte este un interviu pe care

I-am făcut cu Dominique Wolton, în limba franceză; aici aveți versiunea în limba italiană.

- C:** *Vă mulțumesc. Ediția în limba italiană este foarte frumoasă! Am citit versiunea în limba franceză și am fost impresionat de conținut. E cu adevărat foarte frumos.*
- F:** Eu nu am citit versiunea în limba italiană. Am citit-o pe cea în limba franceză înainte să fie publicată.
- C:** *Eu am citit toată cartea în limba franceză și am găsit acolo câteva lucruri minunate. Cel mai mult m-a impresionat pasajul în care vorbiți despre umor.*
- F:** Umorele este important!
- C:** *Vorbiți deseori despre cât este de important să nu ne luăm prea în serios și să știm să râdem de noi înșine, de propriile noastre fragilități. Este un fragment chiar în cartea făcută cu Wolton în care spuneți că umorul este cel care, la nivel uman, se apropie cel mai mult...*
- F:** De har. Pentru mine, se află la granița cu harul lui Dumnezeu. Pentru mine este cea mai înaltă stare a ființei, la limita cu Dumnezeu. Numai o persoană aflată la un anumit nivel poate avea simțul umorului. Aceasta este o mică amintire din cel de-al cincilea an al pontificatului meu, care sper să nu fie și ultimul.
- C:** *Mai este și citatul din poezia lui Tommaso Moro, în care acesta se roagă și-I cere lui Dumnezeu ca să-l ajute să nu se ia prea în serios și să nu uite să râdă de sine; mi s-a părut foarte modern și profund. Prin urmare, în calitate de agnostic, mi-am însușit-o.*
- *
- C:** *Așadar, Papa Francisc, ideea acestui interviu a luat naștere în urma unei întâlniri pe care am avut-o acum câteva luni și astăzi vă mulțumesc pentru prețioasa dumneavoastră disponibilitate. Dacă*

din această discuție o să rezulte o carte care să cuprindă și câteva dintre cele mai importante cuvântări ale dumneavoastră din ultimii ani, ar putea fi un mod frumos de a aniversa cei trei ani de la apariția Enciclicei dumneavoastră Laudato si', de a da forță acelor comunități care, în numele principiilor pe care dumneavoastră le propuneți, iau naștere și se dezvoltă atât în Italia, cât și în restul lumii. Comunitățile Laudato si' sunt grupuri apărute spontan și care se regăsesc în conceptul de ecologie integrală și într-o implicare concretă în grija față de căminul nostru comun. Este o modalitate de a le cere tuturor să se simtă implicați în grija față de patrimoniul nostru comun și în lupta împotriva nedreptăților sociale. Mi-ar plăcea ca acest interviu să devină un instrument și pentru ei, pentru că sunt de părere că astăzi, mai mult ca oricând, este nevoie de o reconstrucție a spațiilor de participare activă și de agregare. Trebuie să reîncepem să ne întâlnim, să ne străduim împreună pentru a încerca să ne schimbăm fiecare în parte, astfel încât să ia naștere schimbarea globală de care este nevoie.

F: Da, da, absolut.

C: *Așadar aș începe chiar de la Enciclica Laudato si'. Un document care a schimbat scenariul discursului ecologic și social și a purtat poziția Bisericii Catolice în zone care până acum nu au fost explorate în profunzime sau cel puțin nu la nivel înalt. Acum, la trei ani de la apariția acestui text, dumneavoastră ce părere aveți despre impactul pe care l-a avut la toate nivelurile, inclusiv în rândul non-credincioșilor? Poate că nu toată lumea a înțeles importanța conținutului acestui text, dar marchează cu siguranță un punct de la care nu mai există cale de întoarcere din punct de vedere intelectual și moral. Este un document cu o forță incredibilă, care poate cu adevărat să constituie un punct de plecare pentru a inspira conștiințele și acțiunile viitoare.*

F: Vorbind despre geneza acestui text și despre impactul lui, mă gândesc la un moment care a fost decisiv și care este util pentru a explica întâmplările de mai târziu. Trebuie să spun mai întâi că Enciclica nu am scris-o eu în întregime. Am chemat mai mulți oameni de știință și cercetători care au studiat mult aceste probleme și care m-au ajutat mult să fac lumină. Alături de ei au fost și teologi și câțiva filosofi, și ei oameni de mare valoare. Pornind de la materialul furnizat de ei, eu am lucrat la forma finală a textului și la organizarea lui. Dar *Laudato si'* este rezultatul muncii a multe persoane.

Cu ceva vreme înainte de a termina acest proces, am mers la Strasbourg și acolo am întâlnit-o pe Ségolène Royal, care la acea vreme era ministrul mediului în guvernul francez. Președintele Hollande o desemnase pe ea pentru a reprezenta Franța. Iar doamna ministru, atât la început, cât și la sfârșit, s-a arătat deosebit de interesată de acest material, despre care se știa că se află în lucru, dar despre care nu se știa altceva, în afară de câteva referiri la căminul comun și la dreptatea socială. „Așadar, dumneavoastră scrieți despre aceste teme?“, m-a întrebat, apoi a adăugat: „Asta este ceva de extrem de mare importanță, va fi un text de mare impact, suntem mulți care așteptăm să-l citim“. Atunci am realizat pentru prima oară importanța acestui text și importanța lui datorită temelor pe care le aborda. Până în acel moment nu mă gândisem că ar fi putut isca atâta agitație, dar atunci am realizat că exista un mare interes și se aștepta ca el să fie o voce puternică în această direcție. Apoi totul a decurs bine: după publicarea lui, am văzut că majoritatea oamenilor, cei preocupați de binele umanității, l-au citit și l-au apreciat, că se folosesc de el, că-l comentează și-l citează. Cred că a fost universal acceptat.

C: *Așadar, dumneavoastră spuneți că inclusiv la nivel personal, acest interes pentru teme legate de mediu a crescut în timp. Eu îmi amintesc că la 1 octombrie 2013 mi-ați scris o scrisoare ca urmare a convorbirii telefonice pe care o avusesem cu o săptămână în urmă. Mi-ați scris că Terra Madre¹, toată rețeaua noastră de țărani, pescari, artizani, bucătari, cercetători, indigeni, păstori, care cuprinde 6 000 de comunități din 170 de țări ale lumii, era o carte cu o tematică foarte apropiată de cea a cultivării și protejării Creației. Apoi când, aproape doi ani mai târziu, a apărut Enciclica, m-am gândit că poate deja în acel an 2013 vă gândeați să-l interpretați pe Francisc în acest fel. Am fost chiar convins.*

F: De fapt, în 2013 încă nu mă gândeam la asta. Sau, mai bine spus, a fost un proces lung, care cu siguranță în anul 2013 se pornise deja. Atunci când, în anul 2007, am participat, în calitate de Episcop de Buenos Aires la cea de-a V-a Conferință a Episcopatului Latino-american și al Caraibelor la Aparecida, în Brazilia, îmi amintesc insistența cu care episcopii brazilieni vorbeau despre marile probleme din Pădurea Amazoniană. Deschideau subiectul la fiecare pas, vărsând fluvii de cuvinte despre implicațiile ecologice și sociale ale chestiunilor aflate în discuție. Îmi amintesc foarte clar că m-a deranjat acest tip de atitudine și că am și comentat: „Brazilienii ăștia ne înnebunesc cu discursurile lor!“ La vremea respectivă nu înțelegeam de ce întâlnirea noastră de episcopi trebuia să se ocupe de problema Pădurii Amazoniene; pe mine nu mă preocupa sănătatea plămânului verde al planetei sau cel puțin nu înțelegeam ce legătură avea asta cu rolul meu de episcop! Dar, pe măsură ce treceau orele, echipa de redactare a documentului final primea tot mai multe solicitări pe acest

¹ *Terra Madre*, carte scrisă de Carlo Petrini și apărută la Slow Food Editore în anul 2009. (n.tr.)

subiect, venite și din Columbia sau Ecuador. Eu tot insistam să le lăsăm deoparte, îmi spuneam mie că nu înțeleg de ce era ceva așa de urgent, de unde atâta insistență. Din acel an, 2007, a trecut multă vreme, iar eu mi-am schimbat complet **percepția asupra prolemei mediului**. La vremea respectivă nu înțelegeam, iar șapte ani mai târziu scriam Enciclica.

C: *Ce poveste frumoasă! Și credeți că acestea sunt motivele pentru care o parte a membrilor Bisericii și-a însușit mai greu conținutul din Laudato si'?* Sau este doar impresia mea?

F: Sunt de acord. După cum spuneam, la început nici eu nu înțelegeam aceste chestiuni. Apoi, după ce am început să studiez subiectul, am realizat, mi s-a ridicat vălul de pe ochi. Cred că este corect să lăsăm fiecărei persoane timpul de a înțelege. În același timp însă, este nevoie să ne schimbăm paradigmele rapid, dacă vrem să avem un viitor.

C: *Acum aș vrea să vă întreb altceva. Știți că eu sunt agnostic...*

F: Agnostic *pios*. Aveți milă față de natură, iar aceasta este o atitudine nobilă.

C (râde): *„Agnostic pios“ este o definiție frumoasă, pe asta n-o știam. Citind ceea ce ați scris în anii de pontificat și ascultându-vă cuvântările, am văzut cât de mult ați pus accentul pe rugămintea ca agnosticii și non-credincioșii în general să aibă respect față de transcendentă. Am înțeles asta și nu pot decât să fiu de acord. Am totuși impresia că aceste două lumi, cea a credinței și cea laică, sunt în continuare două lumi paralele și cu greu se pot influența reciproc sau pot purta un dialog real. Nu există o obișnuință în ce privește acțiunea comună a credincioșilor și a non-credincioșilor, nici măcar într-un moment în care marile provocări sociale și de mediu care ne așteaptă ar necesita o implicare și un efort comun din partea*

tuturor celor cu bune intenții. Această uniune a intențiilor nu se realizează. Este posibil să fie și o problemă de limbaj și de cuvinte. Vă dau un exemplu care pentru mine este extrem de relevant în ceea ce privește dificultatea de interacțiune: Anul Milostivirii, pe care dumneavoastră l-ați proclamat în anul 2016. Acest eveniment a fost trăit în mod marginal de către laici, deși tema sa a fost una crucială și deși aceasta ne privește pe toți. Cu toate acestea, cuvântul milostivire a fost lăsat exclusiv în mâna lumii catolice, iar noi, cei laici, nu reușim să înțelegem puterea culturală și politică a acestui mesaj – îl percepem ca pe ceva care nu ne privește deloc.

F: Acest lucru a fost intuit foarte bine de către Papa Benedict al XVI-lea. În cadrul ultimei întâlniri inter-religioase pe care a condus-o la Assisi, i-a invitat și pe agnostici „pentru că ei au ceva să ne dea. Agnosticii trebuie să le vorbească tuturor credincioșilor, indiferent de religie“. A fost o intuiție a lui Benedict care a deschis o nouă fază; va mai dura până când aceasta se va încheia, dar atunci a început. Cred că problema celor două lumi paralele este moștenirea pe care noi am primit-o de la Iluminism și pe care o purtăm încă, deși au trecut aproape trei secole. Trebuie în primul rând să facem o distincție între **laicitate** și **laicism**: laicitatea este o abordare sănătoasă, pe când laicismul este o atitudine închisă, infantilă. Noi suntem fiii acelei viziuni a Iluminismului care a dictat o separare completă: credința este acolo, ceva abstract, noi suntem laici și nu avem nimic de-a face cu ea. Dar lucrurile nu stau așa: adevărata laicitate are o **deschidere transcendentă** și nici nu se poate altfel. Dacă lucrurile nu ar sta așa, omului i s-ar răpi posibilitatea de a se transcende pe sine însuși, de a se deschide în fața lumii și dincolo de ea, de a se proiecta în tot ceea ce este în afara sinelui său. Toate actele de solidaritate sunt o deschidere către altceva din afara noastră, către transcendentă, dar noi am crescut într-o totală separare a celor două sfere, prin urmare nu ne putem

imagina că acestea ar putea comunica; ne lipsește tiparul mental pentru asta. Este o eroare de fond. Dar și credincioșii, cei care sunt deschiși către transcendental, trebuie să înțeleagă **umanismul agnostic**, pentru că acesta este real. Și abia de la acel nivel de înțelegere reciprocă se va putea construi un dialog.

- C:** *Sunt absolut convins de asta și este ceva ce am simțit și eu cu tărie pe parcursul acestor trei ani. Pentru că eu am reînceput să discut despre aceste chestiuni datorită lui Laudato si'. Iar acest lucru s-a întâmplat, vă spun cu toată sinceritatea, pentru că am găsit acolo o încărcătură etică și morală extrem de puternică. Dar în același timp continui să consider că punțile sunt greu de construit. Prin urmare, sper că acele Comunități Laudato si' vor funcționa bine din punctul ăsta de vedere.*
- F:** Asta este important, dialogul este foarte important. *Laudato si'* este un punct comun între cele două părți pentru că a fost scris pentru toți.
- C:** *Vorbind despre dialog, de exemplu, atunci când am citit enciclica, m-am oprit asupra aspectului etic al cuvântului. Dar, gândindu-mă mai bine, am înțeles că dialogul nu este o opțiune de ordin moral: din contră, este o metodă pur și simplu. După cum susținea, încă de la jumătatea secolului trecut, Romano Guardini¹ (vă mărturisesc că nu am citit niciodată atâta teologie câtă am citit în ultimele luni). Figura lui Guardini m-a fascinat pentru că a vorbit despre aceste lucruri cu treizeci de ani înaintea celorlalți! Astfel am înțeles că dialogul este calea. Pentru mine este o cale culturală, politică, operativă. Dumneavoastră ce părere aveți?*
- F:** Dialogul este **în primul rând o cale umană**. Guardini a fost capabil de această abordare care privește tensiunile bipolare nu ca pe

¹ Preot catolic, filosof, autor a numeroase lucrări de spiritualitate creștină. (n.tr.)

ceva ce trebuie anihilat, ci ca pe ceva ce trebuie depășit pentru a ajunge la un nivel mai înalt. Așadar, nu este vorba despre aplanarea diferențelor și conflictelor, ci, din contră, despre sublinierea lor și, în același timp, despre depășirea lor pentru a atinge o stare de bine superioară. Guardini a putut face asta pentru că s-a hrănit cu dialog. A crescut într-o familie de italieni care se stabilise în Germania pe vremea când el avea doar un an; prin urmare cultura familiei sale s-a împletit cu cea germană, în care și-a împlinit întregul său ciclu de studii. El nu a trebuit să facă o sinteză, ci să rezolve opoziția la un nivel superior, unde să poată menține tensiunea de ambele părți și, în același timp, să le împace. Aici se află marea sa. S-a hrănit cu dialog, l-a avut în sânge.

- C:** *Bănuiesc că, pe bună dreptate, nu sunteți interesat de scena politică italiană: iată, scena politică italiană este plină de insulte și atacuri tot mai violente, cel mai des îndreptate către persoane și nu către idei. Apoi însă, atunci când Parlamentul nu are o majoritate care să guverneze, partidele trebuie să se întâlnească pentru a rezolva problemele. Problema este că, după atâtea cuvinte grele, este greu să porți un dialog. Prin urmare, avem campanii electorale permanente și coaliții care durează câteva luni!*
- F:** Așa este, pe de altă parte, insultele în politică sunt precum muzica în menuet. Urmează linia melodică și apoi dansează împreună. Așa funcționează politica. Sau, dacă preferați, ăsta este „sosul din paste“!
- C (râde):** *Sosul din paste îmi place mai mult! După ce am scris ghidul pentru lectura Enciclicei, pentru Editura San Paolo, am avut ocazia să călătoresc pentru a participa la discuții și confruntări cu mulți catolici, inclusiv preoți și episcopi. Atunci când mi s-a cerut să explic Laudato si' în viziunea mea, cele patru puncte asupra cărora mi-am concentrat atenția au fost: ideea de ecologie integrală,*